

що Трипільська культура закінчувала своє існування під землею. Тривалий період це припущення не мало доказів. Однак згодом було виявлено археологами на Західній Україні кілька підземних споруд, що відносяться до Трипільської культури. При цьому жителі не просто пішли під землю, а й продовжували вести досить активну господарську діяльність.

Справжнім сховищем артефактів вважається Вертеба. Ця печера стала відомою ще в 19 столітті, проте, наукові дослідження почали проводитися в ній тільки в 20 столітті. При її вивченні вчені прийшли до висновку, що проходили в давнину крізь карстові шари потоки талої та дощової води неодноразово заливали зали печери. У зв'язку з цим жителі переходили в інші місця в підземеллі на деякий час. При цьому дослідники зазначають, що трипільці могли змиритися з такими умовами – постійною відсутністю світла і вологістю – тільки при крайньої необхідності.

Мова, якою говорили трипільці, переважно містила слова з відкритими складами. Ознаки цієї ж мовної культури були знайдені в Малої Азії і на Криті. Це дозволяє припустити, що трипільська мова ставилась до чорноморсько-середземноморської групи.

Отже, можна казати про Трипілья, як високорозвинену культуру ефектних барв, складного орнаменту, орнаментальних прикрас, з пишною декоративністю мальованих хат, розписаних печей, фарбами розмальованого посуду. Відповідно до цього, трипільську культуру називають культурою мальованої кераміки.

Проданюк Ф. М., доцент кафедри філософії, політології та українознавства

Київський національний університет технологій та дизайну

Василенко А. Ю., студентка факультету дизайну

*Київський національний університет технологій та дизайну
м. Київ, Україна*

ВІКТОР ВАЗАРЕЛІ (1908-1997) – ВИЗНАЧНИЙ ПРЕДСТАВНИК ТА ЛІДЕР ОП-АРТУ

Постановка проблеми. Однією з найвпливовіших течій в європейському та світовому мистецтві другої половини ХХ століття був стиль оп-арт, який включав в себе значне коло різноманітних мистецьких форм, що активно залучали в мистецтво досягнення ефекту фізіології та психології зорового сприйняття.

Оп-арт (анг. optical art – оптичне мистецтво) – це стиль (течія) сучасного світового абстрактного мистецтва. Його представники

використовують у своїй творчості ефект ілюзії руху або мерехтіння різних нерухомих предметів. Особливого поширення названий стиль набув в країнах Європи та США у другій половині ХХ століття. Пік його популярності – це 1960-1970-х рр. Однак, ще й сьогодні дослідники, дизайнери та мистецтвознавці звертаються до аналізу характерних рис цієї течії. Поряд з цим, в сучасній науковій літературі відсутня цілісна характеристика різноманітним прийомам оп-арту тощо. Тому дослідження основних витоків даного напрямку та творчості його визначного представника – Віктора Вазарелі має не лише наукове й практичне значення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми сучасного абстрактного мистецтва, які ґрунтуються на ефектах обману зору досліджували Рутерсвард О., Агостон Ж., Григорян Е., Ключев М., Арнхейм Р., Фатауер Р., Кузнєцова І., Арбузова К. та ін. Творчість В. Вазарелі аналізували в своїх роботах Дуель Г., Єфімов А., Фер'єр, Хольцхай М. та ін.

Метою нашої роботи є аналіз основних напрямів творчості Віктора Вазарелі (1908-1997) – відомого представника та лідера оп-арту, а також визначення його впливу на розвиток європейського та українського мистецтва у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття.

Виклад основного матеріалу. Оп-арт набув популярності у другій половині ХХ століття завдяки серії публікацій у 1964 р. в журналі «Тайм» [1], широкому резонансу набули виставки робіт представників цієї течії в Музеї сучасного мистецтва в Нью-Йорку у 1965 р. та створення у 1967 р. художником Ленсом Вайменом (США) логотипу Олімпійських ігор у Мехіко (1968) [2; 3]. Значний вплив на поширення популярності названого напрямку мала не лише робота журналістів та телебачення, але й роботи визначних представників оп-арту. Серед них особливе місце належить одному із засновників оп-арту Віктору Вазарелі (1908-1997) – відомому французькому художнику, графіку, дизайнеру, автору серії монументальних кольорових пластичних композицій, теоретику створення окремого поліхромного міста тощо. Багато мистецтвознавців вважають його родоначальником нового оптичного мистецтва, яке в значній мірі стало яскравим продовженням техніцизму в модернізмі. В. Вазарелі не лише започаткував новий напрям в мистецтві, але й створив програмні положення оп-арту. В ньому основна увага була приділена феномену кінетики площин. Науковцями доведено, що значний вплив на виникнення та розвиток даного напрямку мали дослідження оптичної ілюзії [4]. Її в своїй творчості широко використовував В. Вазарелі.

Дослідники його творчості вважають, що на становлення творчого напрямку відомого художника та дизайнера вплинули традиції геометричної абстракції, які беруть свій початок на початку ХХ століття та

сформувалися під впливом голландських художників групи «Де Стилль». Вазарелі перебував також під впливом творчості нідерландського художника, архітектора, скульптора, теоретика мистецтва Тео ван Дусбурга.

Вазарелі прихильно відносився до художнього напрямку «неопластицизм». Особливо його вразила творчість засновників цього напрямку нідерландських художників Піта Мондріані та Герріта Томаса Рітвельда. Піт Мондріані писав свої картини за допомогою прямих ліній, трьох кольорів та відтінків чорного і білого. Герріт Томас Рітвельд був відомим архітектором та дизайнером меблів.

Певний вплив на творчість В. Вазарелі мали також російські конструктивісти та художники Вищої школи будівництва і художнього конструювання – Баухауз. У 1929 р. Вазарелі перейшов до школи «Мухелі» та багато запозичив у одного із її засновників Шандора Бортника.

В 1930 р. Вазарелі переїхав до Парижу та став вивчати вплив на розвиток різних напрямів мистецтва графічних структур – геометричних орнаментів, що задають ритм картинній площині, численні сітки і їх накладення, взаємодія форми і фону та експериментував з чорно-білими контрастами [5]. У своїй творчості він широко використовував також «ефект муара» (муар, від фр. *Moire*, назва тканини) – візерунок, що виникає при накладенні двох періодичних сітчастих малюнків.

Віктор Вазарелі одним із перших почав широко використовувати здобутки оп-арту в архітектурі, дизайні та рекламі. Особливу увагу він приділяв використанню у мистецтві кольорів і оптичній ілюзії. Митця постійно турбувала проблема «фігура – фон». Вазарелі перетворював двомірний простір в 3 D, користуючись не комп'ютерними програмами, а тільки полотном і фарбами.

Значне місце в творчості В. Вазарелі належить виставці кінетичного мистецтва «Рух» в Галереї Деніс Рене (1955) та опублікування «Жовтого маніфесту». В цьому документі він декларував особливості кінетичного мистецтва, яке будується на серійних композиціях з геометричних елементів. Вазарелі одним із перших поставив питання щодо впровадження цього мистецтва в повсякденне життя. В маніфесті він дав опис основного елементу його композиції – «пластичної одиниці». Остання мала форму монохромного квадрату в який вписувалася геометрична фігура меншого розміру. Це могли бути квадрат, коло, еліпс тощо. На перших порах художник працював з такими кольорами: жовтий хром, смарагдова зелень, блакитний ультрамарин, фіолетовий кобальт, фіолетова та сіра фарби. Згодом художник залучив ще шість інших кольорів.

У 1964 р. Вазарелі впроваджує свої мистецькі та філософські ідеї в низку архітектурних робіт – «Данина поваги шестикутнику», «Трид» («Тривимірність») та «Бідім». Остання представляла з себе поліхромні скульптури, які були зібрані з пластикових кубічних елементів [6].

1966-1967 рр. – це новий етап в творчості відомого художника, який створив серію робіт під загальною назвою «СТА». В ній він працював з систематичною організацією геометричних форм одного розміру, тональна градація яких змінюється від країв до центру [5].

Віктор Вазарелі вважав, що мистецтво повинно бути доступним кожному. Він співпрацював з текстильними компаніями та активно застосовував набуток оп-арту в дизайні, рекламі та архітектурі.

В творчому доробку митця – картини, графіка (принти), кінетичні структури й, навіть, кілька абстрактних фільмів. Аби долучити поціновувачів мистецтва до розуміння сучасної пластики, художник заснував Дидактичні музеї Вазарелі в Горді й на своїй батьківщині, в Печі, а також створив Центр архітектонічних досліджень на півдні Франції, в Екс-ан-Провансі [7, с. 91].

Висновки. Отже, складні й прості одночасно роботи В. Вазарелі та інших представників оп-арту були з ентузіазмом прийняті широкою публікою з середини 1960-х років. Вазарелі сприяв відновленню інтересу до вивчення специфіки оптичних ефектів та продовження досліджень можливості використання їх в візуальному мистецтві та архітектурі.

Відновленню постійного інтересу до творчості Вазарелі в сучасних умовах сприяють не лише талант відомого художника та графіка, але й діяльність угорських дипломатів. Останні роблять все можливе для популяризації його творчості в країнах Європи та в США. Вони сприяють організації виставок робіт В. Вазарелі, а також постійно підтримують у багатьох країнах інтерес до творчості визначного француза угорського походження.

Література:

1. Borgzinner J. Op Art : Pictures That Attack the Eye [Текст] / J. Borgzinner // Time Magazine. 1964. October 23. Vol. 84, no. 17. P. 78-86.
2. Alloway, L. (1970). Notes on Op-Art. In The New Art. A Critical Anthology (G. Battcock, ed.), (pp. 83–91). New York : E. P. Dutton & Co., Inc. (In English).
3. Косів В. М. Оп-арт в українському радянському плакаті: абстракція і національна ідентичність // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтва. Х.: ХДАДМ, 2017. № 6. 2017. С. 46-53.
4. Кузнецова І.О., Арбузова К.М. Класифікація оп-арту / Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Х.: ХДАДМ, 2009. № 4. С. 57-62.
5. Ефимов А.В. Виктор Вазарели. [Электронный ресурс]. Режим доступа [www. https://marmi.ru/AMIT/2012/spezial_12/12/efimov/efimov2/pdf](https://marmi.ru/AMIT/2012/spezial_12/12/efimov/efimov2/pdf).

6. Ferrier J-L. Gespräche mit Victor Vasarely. Spiegelschrift 8, Cologne, 1971 (Paris, 1969).
7. Марчук Н. Структуралізм в образотворчому мистецтві ХХ століття / Н. Марчук // Мистецтвознавство: Зб. наук. пр. Львів, 2007. Ч. 1. С. 85-94.
8. Виктор Вазарели, 1906-1997. Чистое видение [Текст] / Магдалена Хольцхай ; пер. с англ. А.В. Гусевой. – Кельн; Москва: Taschen: Арт-Родник, 2006. 96 с.

Сарасва О. В., кандидат історичних наук, доцент кафедри
філософських наук та історії України
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»
м. Маріуполь, Донецька область, Україна

ДОБРОЧИННА ДІЯЛЬНІСТЬ СЛОВ'ЯНОСЕРБЬСЬКОГО ПОВІТОВОГО ЗЕМСТВА

Збройний конфлікт на південному сході України не тільки постав для держави серйозним викликом, але й спричинив феномен масового волонтерського, благодійницького і, загалом, суспільного руху, який засвідчує громадянську зрілість та патріотизм значної частини українського суспільства. У зв'язку з цим для українських істориків набули актуальності ті історичні сюжети, у яких можна простежити схожі соціальні обставини.

У цьому зв'язку корисним видається вивчення досвіду земських органів самоврядування, адже земства, що функціонували як органи представницької демократії на місцях, виявилися здатними до вирішення важливих питань у соціально-економічній, благодійній, культурно-освітній та інших галузях.

Причини та характер добродійної діяльності земств багато у чому були пов'язані з історичними умовами другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Розвиток капіталізму в Російській імперії посилював соціальну поляризацію, збільшував кількість позбавлених традиційних основ життя і джерел існування людей, які (поряд із «професійними» жebraками) вимагали особливої уваги держави. Водночас, у ситуації, коли державна система в організації піклування вичерпала себе, влада дедалі частіше виказувала намір піти на пожвавлення громадської самодіяльності у справі турботи про найбільш знедолені верстви населення. Таким чином, монархія могла розраховувати на можливість зняття соціальної напруги у країні шляхом вирішення питань піклування не тільки за рахунок і через структуру державних відомств, що не виправдовувало себе, а й зусиллями